

Saga Bergsten i Arvidsjaur ”När Saga talade lyssnade man.”

ANNIKA WESTER

Saga Bergsten var ett begrepp hos moderaterna, inte bara i Norrbotten. Trots att hon lämnade kommunalpolitiken redan 1970 lever minnet av henne hos alla som lärde känna henne eller enbart upplevt henne som offentlig person. Tyvärr träffade jag henne aldrig.

Den kommunala ”fr. Bergsten”

I början av 1940-talet började Saga Bergsten ägna sig åt kommunalpolitik och satt i olika nämnder, men utåt syntes hon mest som ledamot i fullmäktige. Hon var även med i kommunalnämnden, numera kommunstyrelsen. Kunnig och påläst i all lagstiftning kunde hon till och med rätta ordval så att det blev korrekt i byggnadsnämndens förslag. Sådana påpekanden kunde inte avslås, men när Högern, alltså Saga Bergsten, motionerade om att ledamöterna måtte få inte bara handlingar utan även protokoll från kommunalnämnden i god tid, blev motionen avslagen. I ett tillägg i samma paragraf beordrades dock kommunkontoret att genomföra förslaget! Så var det politiska klimatet i helröda kommuner. Bra förslag borde ju genomföras, men de fick inte komma från fel person.

Ett beprövat sätt att dämpa de alltför talföra och stridbara är att välja in dem i presidiet. Som vice ordförande förväntas man begära ordet endast i undantagsfall. Men trots att hon tidigt valts till vice ordförande, lyckades man inte tysta ”fr Bergsten”, som hon kallas i alla protokoll.

Hennes talekonst beskrivs av arvidsjaurskännaren Lennart Öhman. Hur i sak vasst innehållet än var, förmedlade hon en känsla av att det inte var ett angrepp utan sagt av ”omtanke för allas bästa. Av sina politiska motståndare var hon respekterad. Hon lade huvudet på sned i slutet av sitt anförande, smålog och visade fram sina varma ögon.” Ingen kunde känna sig träffad.

Några årligen återkommande strider gällde bidragen till ABF. Budget-

Saga Bergsten.

beredningens förslag skall bifallas, menade Saga Bergsten. Fullmäktige ökade alltid på bidraget. Gissningsvis för att garanterat få med den debatten i lokaltidningarna. I Piteåtidningen(s) hurrade man förstås men givetvis inte i Norra Västerbotten (oberoende liberal).

Ibland blev det små segrar. När det gällde hjälp till orterna runt omkring Arvidsjaur, var det förmodligen hennes goda lokalkännedom som gjorde att hon stred för dem. Som skolkökslärarinna, sedermera kallad hemkunskapslärare, flyttade hon runt mellan byarna med spisar och kast-ruller för att koncentrationsläsa i fortsättningskolan några månader i taget.

Sin självupplevda kunskap om hela kommunen drog hon nytta av i de ständigt återkommande ärendena om utskänkningstillstånd. Hon kände väl till de olika matställena och deras ägare. Voteringslistorna verkar först obegripliga, för "fr. Bergsten" röstade på tvärs, mot och med, över alla parti-gränser. En sann kommunalpolitiker som röstar efter åsikt!

Ett självklart överklagande vann hon, när fullmäktige beslutat ge ett bidrag till Svenska Skogsarbetarförbundet. Det beslutet undanröjde länsstyrelsen. Sådana försöksballonger dök upp ibland i dessa inlandskommuner och då gällde det för oppositionen att se upp i tid.

Fri företagsamhet hade Saga Bergsten med sig som ledstjärna från hemmet. Det var nog en av anledningarna till att hon stred så hårt för att Arvidsjaur visserligen skulle ha ett hotell, men det skulle inte ägas och drivas av kommunen. Den stora striden pågick i flera år och de två kombattanterna kommunalrådet Sten Laestadius och Saga Bergsten gick som en följetong i lokalpressen.

Det kommunägda Hotell Laponia var konkursmässigt i slutet av 1950-talet och en majoritet ville inte ösa in mer skattepengar. Saga Bergstens linje var klar redan innan hotellet byggdes. Hotelldrift är ingen kommunal angelägenhet. Den värtaliga och karismatiska Saga tog upp striden med det likaledes värtaliga kommunalrådet Sten Laestadius, för vilken hotellet var en hjärtefråga. När konkursen var ett faktum, bjöds hotellet ut på exekutiv auktion. Då köpte Sten Laestadius in fastigheten privat, skapade en kom-

munal stiftelse och sålde hotellet vidare till den. Förfaringssättet överklagades av bland andra Saga Bergsten. Det blev fler överklaganden ända upp i regeringsrätten, som hade en från länsstyrelsen och Kommunförbundet avvikande mening.

I ett protokoll står det ”De personer som verkställde inropet av hotellfastigheten gjorde sig medvetet skyldiga till en olaglig handling, likaså länsstyrelsen”. Här har Saga Bergsten citerats ordagrant på begäran av Sten Laestadius.

Sedan hon slagits färdigt på alla punkter, valdes hon in i styrelsen för hotellet. De styrande visste var kompetensen fanns. Rent privat var de sams. Hennes omdöme om Laestadius var: ”Sten var en skitstövel, men en jäkla duktig skitstövel.”¹

Den partipolitiska Saga Bergsten

Under 20 år fram till 1964 var Saga Bergsten ordförande i det av henne bildade Högerns Kvinnoförbund i Arvidsjaur. Hon valdes varje år om som ordförande ”med acklamation”.

Dessa kvinnors protokollsbok är ett mönster av tydlighet och saklighet. Och de ägnade sig inte bara åt partibestyr. De ville till exempel införa en särskild bio för barn i egen regi. De skaffade rikstalare och riksdagskvinnor till Arvidsjaur. De kvinnor, som var med på den tiden och ännu är verkamma, utgör än i dag sakkunskap i hur man skriver, bedriver valrörelser, utskick och formalia runt ett val.

År 1962 valdes Saga Bergsten till ordförande i Länskvinnoförbundet och hon var tidvis också vice ordförande i Länsförbundet. Därtill var hon med i partistyrelsen i flera år. Som rikstalare var hon anlitad av partiet och det betydde nattåg till Stockholm på fredagskvällen. Enligt ögonvittnen svepte hon in i lång minkpäls, höga klackar och röda naglar, men det hon sade var fakta och sakargument grundade på kunnsighet. ”När Saga talade, lyssnade man.”

Till och med på hemmaplan klarade hon av att vara profet. När ”Glommerskungen” och andra herrar hade bestämt sig i en fråga, åkte Saga dit och lyckades omvända dem. Hennes ideologi var klar och stark och tog inte hänsyn till lokala intressen. Hon var förmodligen mer känd i partiet än man visste om hemma i Arvidsjaur.

Det naturliga, anser kanske vi bedömare efteråt, hade varit att hon ställt

upp som riksdagskandidat och enligt Länskvinnoförbundets tidigare ordförande Kerstin A. Sundqvist, var dåvarande riksdagsmannen Per Petersson i Gäddvik, ordförande i Försvarsutskottet, rädd för den starka personligheten och talaren Saga med den stora utstrålningen. Varför hon valde att stanna upp i sin karriär vet vi inte, men det kan ha varit personliga hänsyn. Å andra sidan var hon ”100 år före sin tid”. Hon tog för sig, var lika ”manligt” stark som sina opponenter, hennes självförtroende sviktade aldrig. Därtill var hon evigt positiv till allt. Alla omdömen om henne framhåller att hon var redig, kunnig, påläst, generös, stridbar. Kommunalt drog hon röster från andra partier.

Den privata Saga Bergsten

Hennes föräldrar, modern lärarinna och fadern posttjänsteman, var entreprenörer. De bodde i Hällnäs men köpte ett hus i Umeå, där de hyrde ut rum. Där fanns hennes mormor, som Saga bodde hos, när hon gick i skola. Skolkökslärarinna utbildade hon sig till i Östergötland. Hon kom till Arvidsjaur som vikarierande skolkökslärarinna och stannade i det yrket i 44 år. Det är nog ändå hennes största bedrift. Det är ett slitsamt yrke med inte alltid tacksamma elever. Hon drog alltså i början runt med sitt ambulande skolkök till olika byar. Sin fysiska spänst i hög ålder förklarade hon sig ha ärvt efter sin lettiska farmor, men hennes även fysiskt slitsamma yrke bidrog förmodligen också till en god grundkondition. Under en period måste hon morgon och kväll ta sig en mil per spark till och från skolan. I en skola var läraren en renlärig kommunist. Han sade, ”när vi får makten, skjuter vi sådana som dig”, varefter Saga rappt genmälde ”det är bara så att vi släpper aldrig fram er”.

Tillsammans med sin syster Ester köpte hon tidigt ett hotell med restaurang i Sorsele och på helgerna for hon dit och hjälpte till. Där grundlades förmodligen hennes ekonomiska resurser, som hon såg till att förmera med kloka aktieköp och gissningsvis sparsamt leverne till vardags men parat med stor generositet.

Så länge systrarna hade hotellet, bjöd Saga alla sina lärarkollegor på middag avslutningsdagen varje termin och hyrde buss åt dem. Men även sina elever bjöd hon in privat till det hus, före detta Barnhemmet, som hon delade med en ung lärarfamilj Wedin, vilken blev en ersättning för den familj hon aldrig fick.

Saga Bergsten avtackas då hon avgår från Arvidsjaurs kommunfullmäktige..

En före detta elev berättade för mig, om hur fint det var med antika möbler, kristallkronor, silver och äkta mattor. Men en matta var trasig, den hade en stor rispa. Just den mattan, berättade Saga stolt, hade hängt som dörr till ett beduintält. Under loven reste hon långt och mycket med sin syster och efter pensionen bodde de vintertid i Spanien.

När hon stod inför sin pension 1970, var skolklasserna inte så fogliga längre. Ovanpå skolköket fanns gymnastiksalen. Den lokalt legendariske gymnastikläraren Matz Edin gav henne en visselpipa för att överrösta eleverna. Sista året i tjänst sade hon :”Jag har väl fått den här bråkiga klassen, för att få njuta desto mer av min pension”. Hon försökte alltid se livet från den ljusa sidan.

Efter spanienåren tillbringade hon och systemen sina liv i en privat lägenhet med en hemtjänst, som förmodligen till stor del bestod av hennes tidigare elever. Hon blev omtyckt av dem alla, hon var förnöjsam och tacksam. Med tilltagande synbesvär var det en glädje för henne att få lyssna till tal-

böcker. När hon fyllde 95 år, bjöd hon ut hela sin hemtjänstpersonal på en fin lunch. Då var hon själv sjuklig, men makarna Wedin var värdar för den uppskattade födelsedagsfesten. Hon avled 2007, just innan hon skulle ha fyllt 102 år. Eva Wedin tror att hon hade bestämt sig för att överleva hundraårsdagen. Hur hennes begravning skulle utformas, hade hon själv bestämt i detalj före sin död, vilka som måste bjudas och hela menyn. Hummer, helst skogsfågel, glass, genomgående champagne och kaffe med avec. Till kommunen testamenterade hon 100 000 till prydnad av sessionssalen eller utsmyckning i en park. Hösten 2008 finns tankar på att skapa en "Sagapark." Ingenting skulle ha kunnat glädja henne mer.

I boken "Moderata pionjärer" finns en presentation av mig, Annika Wester. I min inledning skriver jag: "Märta Boman får sin historia, men vem skriver Saga Bergstens?" Nu sitter jag med svaret.

NOTER

1. Saga Bergstens omdöme enligt Eva Widen

KÄLLOR:

Arvidsjauras kommuns arkiv, med vänliga och hjälpsamma tjänstemän.

Kommunfullmäktiges protokoll med handlingar

Intervjuer

Lizzy Ohlsson

Lennart Öhman

Mats Edin

Eva Wedin

Stort tack till Arvidsjauras egen verksamma "Fru Moderat" Lizzy Olsson som skaffat mig kontakter. Tack till Lennart Öhman för värdefulla påpekanden. Mats Edin har också berättat och framför allt låtit mig få kontakt med den person som stod Saga närmast, Eva Wedin. Det mesta av de personliga berättelserna och citaten kommer från henne. Denna sannsaga om Saga hade varit torftig utan hennes välvilja att dela med sig av sina minnen.